

Ольга Комар
доктор пед. наук, професор
Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини

Оцінювання навчальної діяльності студентів у процесі проведення інтерактивного навчання

У статті йдеться про особливості оцінювання студентів у процесі проведення інтерактивного навчання на заняттях у вузі.

В статье идет речь об особенностях оценивания студентов в процессе проведения интерактивного обучения.

The article is about the peculiarities of putting marks to students on interactive classes in higher educational establishments.

Під час підготовки студентів до застосування інтерактивних технологій у початковій школі у процесі проведення інтерактивного навчання ми відступаємо від традиційної системи оцінювання їх відповідей. Необхідність альтернативного оцінювання полягає в тому, що традиційні підходи до оцінювання відповідей не відповідають критеріям вимірювання багатьох результатів у процесі інтерактивного навчання. Традиційні завдання ми оцінюємо традиційним способом, виконання інтерактивних вправ вимагає зовсім іншого підходу до оцінювання.

Важливим у цьому питанні є те, що багато інтерактивних технологій (обговорення в групі, дебати, рольова гра, дискусія, аналіз ситуації) на перший погляд сприймаються скоріше як гра. Для того, щоб підтвердити, переконати учасників навчального процесу в отриманні ними якісних знань у процесі навчання ми, по-перше, рефлексуємо всі їхні дії; по-друге, формулюємо завдання оцінювання. Фактично при оцінюванні знань ми застосовуємо певну систему оцінювання, яка суттєво відрізняється від традиційної.

Будь-які моделі навчального процесу, і інтерактивна зокрема, дозволяють визначити і механізми їх оцінювання, коригування і вдосконалення усіх кроків навчання. Одні з перших рекомендацій по складанню і організації таких механізмів дані Блюмом. Він обґрунтував ієрархічну послідовність педагогічних цілей в пізнавальній і емоційній галузях, а також визначив призначення і функціонали формуючого і сумарного контролю.

Теоретичні знання завжди носять “модельний” характер, вони вимагають від того, хто навчається (і не в меншому ступені від викладача) постійного осмислення основних вимог:

- співвідношенням між знаннями та істиною, між апіорною недостатністю учбових знань і ступенем вдосконалення їх практичних доказів і тверджень;
- оцінки ступеню достовірності різних категорій наукового знання;
- визначення достовірності і дієвості критеріїв оцінки різних сторін і характеристик знань, умінь і навичок;
- виявлення і розуміння співвідношень і зв'язків між поняттями і явищами, які пропонуються викладачами у процесі викладання навчального матеріалу, так і в конкретних прикладах порівняння, які виробляються і апробуються тим, хто навчається та ін.

Такі положення можуть бути представлені як деякі висхідні теоретичні основи перспективної моделі системи “викладач – навчання інтерактивним технологіям - студент” + “студент – знання методики роботи за інтерактивними технологіями - викладач”, яка створена для дослідження і прогнозування професійних якостей випускника, майбутнього вчителя початкових класів.

Дослідження витоків проблеми ефективності засвоєння знань стосовно інтерактивних технологій дозволяє представити отримання

результатів навчання у процесі передачі і осмислення навчальної інформації. Загальноприйнято у навчальному процесі джерелом передачі інформації вважати викладача, а приймачем виступає студент. Система навчання за інтерактивними технологіями являє собою багато параметричний алгоритм, який реалізує і контролює передачу відповідної навчальної інформації, повідомлень, дій тощо між суб'єктами навчання. При цьому сам процес передачі і отримання знань підлягає активному впливу характеристик мотивації навчання і залежить від особистісних якостей тих, хто навчається.

База знань студента створюється як подібність до знань соціуму послідовно і свідомо. Вона процедурно і функціонально пов'язана з вихідними накопичуваними в певному напрямку цінностями суспільства. Формується така база даних за допомогою педагогічної системи і спільної роботи викладача і студентів, які інтерпретують знання і додатково надають знанням морально-етичного значення.

У процесі підготовки студентів до застосування інтерактивних технологій у процесі контакту викладача зі студентами процес навчання являє собою чітко і строго організовану гру, в якій викладач одночасно чітко діє і як режисер, і як фасилітатор в рамках розробленого і керованого ним же сценарію. Студенти є партнерами між собою, а викладач теж виступає партнером для своїх студентів. Причому, в будь-якій позиції, або ролі, яку він займає, це досить активний і об'єктивний споглядач, оцінювач і, одночасно, безпосередній учасник навчального процесу.

Освітній стандарт чітко визначає топологію елементів навчального процесу – лекція, практичне, лабораторне заняття, семінар. Ми в певній мірі, урізноманітнили навчання студентів, коли стали проводити їх за інтерактивним принципом у формі тренінгу (див. вище). За організацією такого навчання ми фактично прискорюємо засвоєння тих знань, які одержують студенти під час проведення теоретичних і практичних занять, організованих таким чином. Адже у процесі спілкування “студент-студент-викладач” розвивається база знань певного соціуму (групи, потоку) у вигляді

дидактичного особистісного новоутворення (кожний доповнює і збагачує кожного).

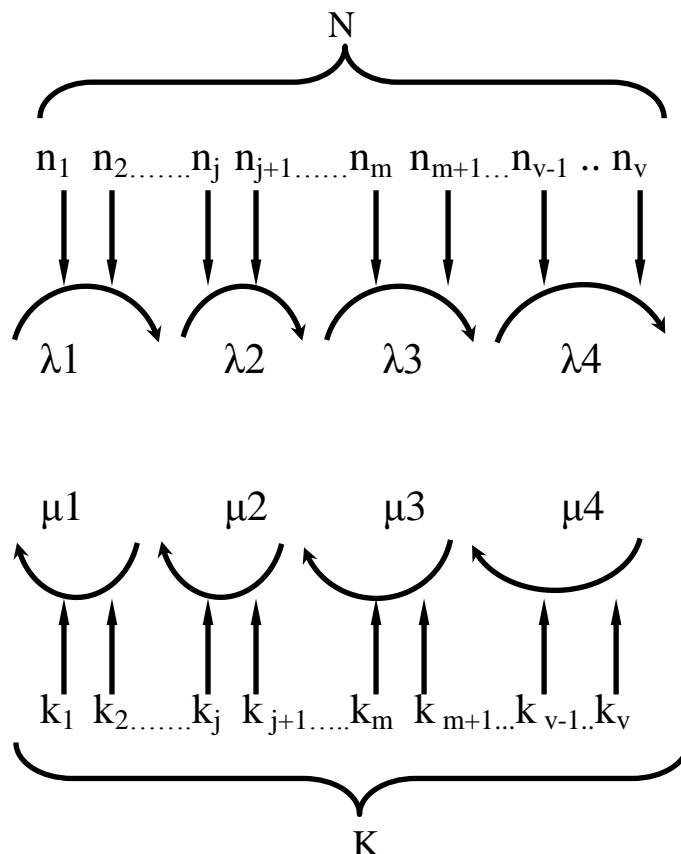
При загальному аналізі навчальної діяльності ми співвідносимо інформаційні потоки викладача і студента. Технологізація навчального процесу передбачає поділ інформаційної системи на модулі (що ми і зробили, коли вивчали кожен складову інтерактивних технологій) та інтеграцію знань у певні цілісні знання про інтерактивні технології та уміння працювати за ними. Тобто, оцінювання відбувається послідовно і, фактично, переростає у загальну оцінку одержаних студентом знань, умінь і навичок у процесі навчання інтерактивним технологіям.

Якщо ми представимо оцінювання знань студентів у вигляді моделі (ми звернулись до моделі оцінювання В.Д. Лобашова), то потік інформації і запитання викладача ми позначимо знаком $N = n_1, n_2, \dots$. Такі знаки відображають запитання у процесі діалогу, опитування, тощо. Потік відповідей студента помітимо як $K = k_1, k_2, \dots$. Необхідно звернути увагу на той факт, що інтенсивність переходу по гілці наростання цінності оцінок (λ_i), яка фактично визначається викладачем, має однонаправлену, векторну орієнтацію, в той час як інтенсивність процесу, яка визначається тим, хто атестується (m_i), носить дуальний характер: тільки в силах того, хто відповідає процесу навчання набуває позитивного характеру. Спрощено модель оцінювання можна представити у вигляді схеми. Див. схему № 1 „Модель оцінювання процесу навчання”

За даними схеми можна зрозуміти, що оцінка діяльності студента не є абстрактною, або надуманою, або не справедливо виставленою викладачем. Оцінка відповідей студента є кінцевим результатом спільної навчальної діяльності всіх суб'єктів навчального процесу, але залежить вона від ступеню активності і виявленню рівня знань.

Схема №1

Модель оцінювання процесу навчання

[1],..., [5] – бали оцінювання знань, кількісні оцінки якісно різних рівнів знань (умінь, навичок); $\lambda_1, \dots, \lambda_5$ – оцінка викладача, тобто характеристика позитивного розвитку процесу навчання; μ_1, \dots, μ_5 – самооцінка студента, співставлення своїх знань з іншими.

Діяльність викладача і студента у процесі оцінювання можна представити у вигляді схеми № 2 .

Схема № 2.

Діяльність викладача і студента у процесі оцінювання

Організаційна діяльність	викладач	студент
процес навчання, оцінювання певного завдання	визначає бал (п'ятибальна система)	відповідає, бере участь у дискусії, обговоренні тощо

процес навчання, оцінювання активності, навичок мислення і комунікації тощо	оцінює в будь-який інший спосіб	Самооцінює відповідь, спів ставляє самооцінку і оцінку викладача
--	------------------------------------	---

Традиційні завдання оцінювання зберігають свою актуальність і на інтерактивних заняттях, коли виникає необхідність виявити рівень знань студентів, засвоєння ними певного навчального матеріалу, але разом з тим викладач інколи, повідомляючи студентам завдання, заздалегідь інформує їх про критерії, за якими воно буде оцінюватися. Такий за спосіб дає можливість досягнути більшої ефективності навчання. Іноді викладачі здійснюють відкрите оцінювання результатів навчання самими студентами і використовують результати такого оцінювання для виставлення оцінок у балах.

Нові стратегії оцінювання повинні показати рівень оволодіння навичками мислення і комунікації, вирішення складних проблем і використання методичних та інших соціальних інструментів. Оцінювання повинно бути тісно пов'язаним з процесом навчання хоча б тому, що студенти засвоюють власне те, за що їх оцінюють. Отже, методика перевірки знань, умінь та навичок має відповідати меті та методиці викладання курсу. Якщо для перевірки знань існують традиційні способи оцінювання, то перевірка навичок вимагає набагато більше часу, а оцінити виховний ефект програми безпосередньо на занятті практично неможливо. Цінності, особисте ставлення проявлятимуться в реальному житті; завдання ж викладача — надати своїм учням, майбутнім учителям (які екстраполують дану методику у свою майбутню практику) можливість проявляти і захищати власну думку в будь-яких «навчальних ситуаціях».

Викладачам необхідні нові підходи до оцінювання в таких випадках:

- коли для досягнення результатів необхідно вирішувати складні колективні завдання, наприклад: розв'язання проблем і прийняття рішень;
- коли викладач бажає спонукати студентів до висловлювання ними розуміння ідей, а не відтворення фрагментів певної інформації;
- коли викладач переходить від простої перевірки знань і вмінь до оцінювання вмінь, необхідних для створення демократичних інститутів суспільства (наприклад, здатності спільно працювати і приймати рішення, висловлювати обґрунтовані думки, вміння слухати, розв'язувати конфлікти, застосовувати знання з методик в реальних виробничих (фрагменти уроків, проведення уроків) ситуаціях);
- коли потрібно спонукати як викладача, так і студентів до роздумів над якістю навчання і над тим, як її можна підвищувати;
- коли треба надати студентам можливість демонструвати свою здатність обдумувати та вирішувати дискусійні питання й проблеми;
- коли оцінюють старанність, яку студенти вкладають у співпрацю, і заохочують їх допомагати один одному в роботі. Завдяки цьому слухачі самі навчаються, впорядковують і структурують свої знання;
- коли намагаються повністю оцінити всі навчальні досягнення студентів, які є результатом їх інтерактивної взаємодії.

Ми вважаємо, що оцінювання досягнень студентів повинно мати потрібний характер: викладачам рекомендовано перевіряти роботу студентів і її результати відразу після заняття, після закінчення засвоєння матеріалу, що міститься в модулі програми, а також в кінці семестру. На відміну від існуючих сьогодні думок про відмову від поточного оцінювання на інтерактивних заняттях викладачу треба приділяти більше уваги поточному оцінюванню роботи студента під час заняття (а також оцінюванню домашніх робіт), аніж тестам у кінці семестру. Діагностична і класифікаційна цінність такого «м'якого оцінювання» є важливою на інтерактивних уроках. Варто також дбати про те, щоб оцінювання не заважало самому процесу навчання:

воно повинно виконувати допоміжну функцію, а не бути окремою пріоритетною функцією викладача.

Бажано застосувати подвійну форму оцінювання — оцінювання в рамках шкали оцінок-балів і описове оцінювання, яке дає можливість краще передати студентам інформацію про способи і результати їхньої роботи, досягнення і труднощі в учінні.

Беручи до уваги роботу над реформуванням оцінювання, яка ведеться Міністерством освіти і науки України, передчасно пропонувати незмінну шкалу оцінювання, але ми в своїй роботі використовуємо бальну і критеріальну систему.

Важливо пам'ятати, що завданням викладача є швидше створення умов, за яких позиції зацікавленості, відкритості, відповідальності студентів у навчанні та їхні особистісні риси можуть розвиватися й усвідомлюватися. Цьому сприятимуть:

- включення до пріоритетів оцінювання самого процесу навчання, тобто того, як проходить робота студента,— на відміну від оцінювання лише результатів роботи;

- оцінювання студентів, яке опирається на чіткі критерії, що дозволяє йому взяти відповідальність за роботу та її результати, а також уможливорює самооцінку роботи та її результатів. При цьому бажано, щоб студенти мали можливість ознайомитися з критеріями оцінки перед початком роботи, а не після її виконання;

- оцінювання досягнень студентів, незалежно від того, чи вони значні, чи скромні — якщо вони є результатом справжніх зусиль того, хто навчається;

- оцінювання зусиль, які студенти вкладають у навчання один одного, у співпрацю;

- обговорення вправ і завдань, у процесі яких студенти мають можливість задуматись над власним способом вчитися. Приділення уваги

емоціям, які у них виникають під час роботи і взаємовідносин з іншими колегами;

- пропонування індивідуальних і групових завдань, які студенти виконують самостійно, проходячи етапи пошуку, відбору і критичного аналізу, узагальнення і записування результатів своїх досліджень;

- заохочення студентів до самооцінки, внаслідок якої вони краще пізнають себе, свої можливості і сфери, які потрібно розвивати (почуття власної вартості, що спирається на реальне бачення власної особистої думки);

- ініціювання дискусій, які дають змогу студентам формулювати власні погляди і модифікувати їх;

- підтримка ініціатив та ідей, запропонованих студентами самостійно.

Бажано оцінювати також те, як студент бере участь у навчальній діяльності — його активність на занятті, спосіб спілкування з колегами, готовність до співпраці і прийняття відповідальності, дотримання правил обміну думками та інших норм поведінки на заняттях. Цей аспект оцінювання не може замінити інших, більш суттєвих критеріїв, але його не можна недооцінювати чи зовсім не враховувати. При цьому важливо, щоб студенти з початку занять могли ознайомитися з правилами поведінки на заняттях. Для цього на одному з перших занять група разом із викладачем може опрацювати «міні-статут». Спільне створення такого переліку правил учнями значно підвищує ймовірність того, що вони будуть прийняті, і студенти будуть їх дотримуватися.

При дослідженні і впровадженні питання оцінювання на інтерактивних заняттях ми виходили з тверджень психологів про те, що під час навчання фактично використовуються потенційні психічні і фізичні можливості людини з точки зору оперування інформацією. Це детермінована система, яка визначається показово стабільними параметрами:

- швидкість відповідей на звернення характеризується параметрами функції сприйняття – до 10 звернень заявок в

секунду на вході і всього лише дві з них будуть оброблені тими, хто навчається. Ціна помилки в прийнятті рішення на основі висновків про цінність інформації на цьому етапі визначається як технологічний збій в життєзабезпеченні індивіда і часто – це ціна значного етапу його біологічного життя (майбутні педагоги мають знати, що довготривале навчання в такому напруженому режимі неможливе без загрози перевантаження психіки);

- тривалість збереження якості функціональної діяльності викладача і студентів як партнерів, які без перерви опрацьовують інформацію, - не більше 15 – 20 хвилин;
- обов'язковість “технологічних” перерв через кожні 20, 40 хвилин (при навчанні за інтерактивними технологіями передбачається обов'язкове проведення рефлексії після кожної виконаної справи).[1]

Аналіз виявлених обмежень у діяльності суб'єктів навчального процесу вимагає застосування і чергування різних методів і прийомів під час проведення занять. Для цього треба вчити студентів умінню (мистецтву) задавати усні і письмові запитання і умінню відповідати на них, навчити висловлювати свої думки, вміти аналізувати свої відповіді і відповіді своїх колег, вміти дискутувати тощо.

Результати функціонування даної системи оцінювання дозволяють констатувати таке спостереження: оцінювання ранжованих за рівнями успішності студентів (трійчники, четвірочки, відмінники) відбувається за єдиними вимогами, щоб одержали всі ті, хто навчається високий бал. Така спрямованість навчання за інтерактивними технологіями. Трійчники намагаються виправитись, досягнути кращого результату. Сильніші студенти дають можливість слабшим висловлювати свої судження, думки, позиції тощо. Все це позитивно відбивається і на процесі оцінювання.

Використана література.

1. Грановская Р.М. Элементы практической психологии. 2-е изд. Л.: Изд-во Ленинградского ун-та.-1988.-218с.

2. Лобашов В.Д. Элементы частных моделей учебного процесса//Инновации в образовании.-2006.-№5.-С.49-62.

3. Пометун О. Як оцінити діяльність учнів на інтерактивному уроці//Доба.-2002.-№2.-С.2-6.